

Јелица СТОЈАНОВИЋ\*

## РИЈЕЧИ САСТАВЉЕНЕ ОД ДВИЈЕ ОСНОВЕ У ЛУЧИ МИКРОКОЗМА (ГРАМАТИЧКИ, СЕМАНТИЧКИ И СТИЛСКИ АСПЕКТ)

*Апстракт:* Циљ овог рада је да, на основу ексцерпираних грађа, опише ријечи састављене од двије основе (у којима највећи дио спада у сложенице) у Његошевом дјелу *Луча микрокозма*. Анализа је усмјерена на граматички, семантички и стилски аспект, потом на њихово поријекло код Његоша (и могуће утицаје). Посебна пажња посвећена је утврђивању најчешћег творбеног модела, продуктивности одређених творбених модела, продуктивности лексичких компоненти у првом дијелу, те стилско-функционалном аспекту у самом дјелу.

*Кључне ријечи:* сложено-суфиксална творба, композиција, комбинована творба, сложенице, сраслице, транспозиција, деривација, мотивација, вишеструка мотивација, лексичка компонента, транспозиција, стилско-функционални аспект, црквенословенски

1. Ријечи састављене од двије основе, међу којима највећи дио потпада под сложенице, у *Лучи микрокозма* посматраћемо са граматичко-семантичког аспекта и са становишта стилске функционалности. Анализу ћемо усмјерити на: 1) сложено-суфиксалну творбу (композиција и комбинована творба: композиција + суфиксација), утврдити који су најчешћи творбени начини настанка сложеница, узимајући у обзир творбenu мотивацију<sup>1</sup> и творбене елементе, као што су несамостални твор-

---

\* Проф. др Јелица Стојановић, Филолошки факултет, Никшић

<sup>1</sup> Мотивисаност ријечи јесте „особина речи да се у њој... разликују делови од којих се састоји, мотивисана реч — реч у којој су са гледишта савременог језичког осећања видљиви делови из којих се састоји... Кад реч изгуби мотивисаност, тј. када у њој нису видљиви делови од којих се састоји, она улази у лексичке (не-

бени форманти (суфикси, интерфикси / спојни вокали) и компоненте са лексичким значењем (основе пунозначних ријечи), 2) творбене моделе са становишта њихове продуктивности, 3) продуктивност и бројност лексичких компонената које се налазе у првом дијелу, 4) продуктивност (и тип) суфикса, 5) сраслице и њихов однос према сложеницама (синтаксичку творбу), 6) вишеструку мотивацију (тј. извођење деривата са мотивном сложеницом у творбеној основи)<sup>2</sup>, 7) творбу претварањем (транспозицију), 8) стилско-функционални аспект у књижевном тексту.

Словенски језици (ако се пореде са грчким и германским) нијесу нарочито склони творби слагањем. Углавном се у старијој литератури може срести мишљење да словенски језици из прасловенског наслеђују релативно ограничен број ријечи овог типа, било да је ријеч о изворно словенским творбама или прасловенским калковима (Meilet 1934: 347–378). Савремена испитивања донекле, рекло би се, редигују (или преиспитују) овакво традиционално мишљење јер, према новијим истраживањима (и историјских и савремених словенских дијалеката), сложенице нијесу стране словенским говорима. Постоје и у староруским повељама XI–XIV вијека, и у савременим српским и бугарским дијалектима (Ђупић 1997; Кочев 1998; Вялкина 1966: 156–195), гдје су могле бити наслијеђене и из давнина (према: Грковић-Мејдор 2007: 397–398). Недостају потпуније студије везане за ову проблематику (посебно у оквиру историјске србистике), а ни дијалекатска лексика овог типа такође већином није сакупљена, испитана и обрађена. Зна се да у старијем слоју личних имена у словенским језицима претежу имена са двије (или више) основа, што недвосмислено говори да је у појединим областима именована творба слагањем била заступљенија од извођења. Управо је за најстарији слој словенских личних имена карактеристично да су (твотемат-

---

мотивисане, усамљене) речи” (према: Ђорић, *Творба именица у српском језику*, Друштво за српски језик и књижевност Србије, Београд 2008: 21).

<sup>2</sup> Вишеструка мотивација означава појаву кад један дериват може стајати у релацији према више основних ријечи, нпр. жутокљунац, црногривац јесу деадјективи ако се схвати да су мотивисане придјевима жутокљун, црногрив, али се могу протумачити и као да су мотивисане синтагмама жути кљун, црна грива (Ђорић 2008: 21). „Сложенице првог степена постају носиоци сопственог микрогнезда, иницирајући деривате другог или трећег степена, деривате већ сложених лексема. Њихови деривати одражавају значајан семантички и деривациони потенцијал мотивне тијечи, тј. провостепене сложенице...” (исто). Стога је веома важно разликовати сложено-суфиксалну творбу од извођења деривата са мотивном сложеницом у творбеној основи.

ска) састављена од двије основе, док су словенска имена од једне основе најчешће секундарна и каснија, настала од сложених или сраслих имена.<sup>3</sup> У прилог томе да словенским језицима у одређеним сферама именована није страно слагање, иде и то што су у „српском језику као називи родова и врста у животињском и биљном свету сразмерно честе сложене (исп. *биљојед, месождер, сваштојед, мравојед, белоушка, медвед, кукувија; чуваркућа, милодух, гороцвет, драгољуб; виригон, вукодлак*)” (Радић 2014: 25).

Овдје се поставља питање поријекла сложеница у *Лучи*. Присутније су, и то знатно, него у другим Његошевим дјелима. *Луча микрокозма* је филозофско-богословски спјев, у дјела са оваквом тематиком лијепо се уклапају сложене, везане су за виши стил, одликује их апстрактност, али и комплексност значења, сложене су се претежно шириле и задржале у црквенословенском језику, који је био извор за књижевност вишег стила и посебене (прије свега црквене) тематике. Сложенице у *Лучи* су често црквенословенског поријекла (старословенског, српкословенског или рускословенског типа), али могу бити и калкови према већ постојећим моделима и кованице, Његошеви неологизми. Зато у *Лучи микрокозма* сложене (или шире — ријечи састављене од двије основе) имају посебну функционалност, њихова употреба носи изразит стилски ефекат, набијене су значењем, одражавају виши стил.

2. Као прво, сложене ћемо класификовати у оквиру одговарајућих творбених категорија, а унутар тих категорија груписаћемо их према начинима творбе и творбеним моделима.

---

<sup>3</sup> „Истраживања најбољих познавалаца индоевропске антропоније показују да су најчвршћи слој имена у индоевропској заједници чинила сложена имена, састављена од две компоненте. Већина народа је сачувала ову структуру (Словени, Грци, итд.), а код неких је овај тип доста рано нестао, као што је случај са Римљанима. Број лексемских минимума који суделују у грађењу личних имена варира од језика до језика. У том погледу грчки је најбогатији, има 1000, староиндијски је незнатно оскуднији, има 900, германски 500, авестијски 180, старокелтски 340, словенски 220... Словенски ономастикон је у погледу сложене наставак индоевропског стања. Први писани словенски извори потврђују да се и после распада прасловенске заједнице овај тип у различитим крајевима чувао и настављао живот. Као што је већ речено, Јужни Словени, међу којима су била и српска племена, из општесловенске заједнице су наследили и понели огроман фонд имена ове врсте. У првим вековима свога живота на Балкану чували су добро сложена имена у свом антропонијском систему” (Грковић 1983: 44).

### 2.1. Именичке ријечи састављене од двије основе

А) Најчешћи тип јесте композиција и комбинација композиције и суфиксације (комбинована творба).<sup>4</sup>

1) Именичка основа + глаголска основа:

*мир-* (3 различите сложенице): *миродавац* [ЛМ 476, 881, 2060], *миротворац* [ЛМ 1165], *миросијатељ* [ЛМ 424]; *бог-* (2): *богохуљеније* [ЛМ 1746], *богословија* [ЛМ 2188]; *сан-* (1): *сновидјење* [ЛМ 4, 80, 830]; *љуб-* (1): *љубопитство* [ЛМ 49, 371]; *тјело-* (1): *тјелодвиженије* [ЛМ 124]; *коло-* (1): *коловрат* [ЛМ 944]; *полк-* (1): *полководац* [ЛМ 1213]; *зло-* (1): *злоумишљеник* [ЛМ 1401]; *корабљ-* (1): *корабљокрушење* [ЛМ 1465], *добро-* (1): *добродјетељ* [ЛМ 2200].

Од типа Ио + Го (14 сложеница), са *мир-* у првом дијелу 3; *бог-* 2; остале по једна: *миродавац* (3 употребе), *миротворац* (1), *миросијатељ* (1), *богохуљеније* (1), *богословија* (1), *сновидјење* (2), *љубопитство* (1), *тјелодвиженије* (1), *коловрат* (1), *полководац* (1), *злоумишљеник* (1), *корабљокрушење* (1), *добродјетељ* (1).

2) Именичка основа + именичка основа (само један примјер):

*војеначалник* [ЛМ 1076, 1881, 1193].

3) Придјевска основа + именичка основа:

*слатко-* (1): *слаткогласије* [ЛМ 644], (644), *благо-* (2): *блаگوотробије* (1) [ЛМ 976]; *благоговјеније* [ЛМ 1755], *зло-* (1): *злочестије* [ЛМ 1161].

По + Ио (4 сложенице): *слатко-* (1): *слаткогласије*; *благо-* (2): *благуотробије* (1), *благоговјеније* (1); *зло-* (1): *злочестије* (1).

4) Придјевска основа / прилог<sup>5</sup> + глаголска основа:

*зло-* (1): *злоумишљеник* [ЛМ 1401], *добро-* (1): *добродјетељ* [ЛМ 2200].

По/прилог + Го (2 сложенице): *зло-*: *злоумишљеник*; *добро-*: *добродјетељ*.

5) Замјеничка основа + именичка основа:

*само-*: *самодржавије* [ЛМ 1269, 1636].

<sup>4</sup> Ни овдје терминологија није усаглашена: у неким граматикама се употребљава термин сложено-изведене ријечи, сложене изведенице и сл. (Стевановић 1991; Клајн 2002; Симић 2001. и др.), а у другим термин „комбинована творба ријечи” (Станојчић-Поповић 1999; Кликовац 2002), итд. У класификацијама често долази до мијешања критеријума: семантичког и „последњег чина у творби” (о овоме: Ђуровић 2007: 205–214).

<sup>5</sup> Када је у првом дијелу прилог, у питању могу бити сраслице, гдје је *-о* саставни дио прилога.

б) Замјеничка основа + глаголска основа:

*само-* (1): *самовладац* [ЛМ 99].

7) Бројна основа + именичка основа:

*прв-*: *првопрестолник* (1) [ЛМ 1091, 1934].

Б) Именице настале транспозицијом: *Свемогући* и *Свевишњи*.

1) Замјеничка основа + глаголска основа:

*све-* (2): *Свемогући* (9 примјера [ЛМ 871, 1071, 1469, 1519, 1751, 1807, 1851, 1941, 2109]). Именица *Свемогући* настала је транспозицијом — „супстантивизацијом хомонимичног му придјева, а придјев *свемогући* — адјективизацијом партиципа с елементом синтаксичке творбе (срастања са замјеничким обликом *све*)” (Маројевић 2016: 231).

2) Замјеничка основа + придјев:

*Све-*: *Свевишњи* [4 примјера ЛМ 141, 1529, 1831, 1849]

Према Р. Маројевићу, именица \**Вишњи* настала је (помен *progrium*, властито име) транспозицијом — „супстантивизацијом хомонимичног му придјева, који у спјеву није потврђен, а придјев *вишњи*, који је имао само облике одређеног вида — суфиксацијом помоћу односног суфикса -*ъ* од прилога (у руском *выше* и данас значи 'горе, на небу'), док је варијанта *Свевишњи* настало од основне варијанте додавањем замјеничке компоненте *све*, која је граматикализацијом прешла у префикс са значењем интензификације: 'онај који је горе, изнад свих на небу'" (Мар. Л. М. 231–232).

В) Дериват са мотивном сложеницом у творбеној основи:

*све-*: *свемогућство* (Изведеница од *свемогућ* [6 примјера: ЛМ 169, 1122, 1164, 1286, 1363 1934]).

Забилежено је 26 именица састављених од двије основе: 14 Ио + Го, 4 По + Ио, 3 Зо + Го, 2 По/прилог + Го, 1 Зо + Ио, 1 Бо + Ио, 1 Зо + придјев. Најфреквентније су са *све-* у првом дијелу, 3 (*Свемогући* 9 употреба, *свемогућство* 6, *Свевишњи* 4 = 19 употреба); потом *мир-* 3 (*миродавац* 3, *миротворац*, *миросијатељ* = 5 употреба); даље од *бог-* 2 (*богохуљеније* 1, *богословија* 1); *благо-* 2 (*благоутробије* 1, *благоговјеније* 1); од *зло-* 2 (*злоумишљеник* и *злочестије*); *само-* 2 (*самодржавије*, *самовладац* 1).

Од осталих основа забилежени су појединачни примјери: *сан-* (*сновидјење* 2), *љуб-* (*љубопитство* 1), *тјело-* (*тјелодвиженије* 1), *коло-* (*колврат* 1), *полк-* (*полководац* 1), *зло-* (*злоумишљеник* 1), *корабљ-* (*корабљокрушење* 1), *добро-* (*добродјетељ* 1), *слатко-* (*слаткогласије* 1), *прво-* (*првопрестолник*).

Најчешће се употребљавају сложенице са *све-* у првом дијелу, и *мир-* „свијет”, потом *бог-*, *благ-*, *само-*, што је у складу са тематским окви-



ром и преокупацијом *Луче* (свеобухватности посматрања свијета, космоса, човјека), сагледавања цјелине (*макро-* и *микро-* космоса), суштаства, Бога који је „све” па се често користи облик *Свемогући Свевиињи* (и *Вишињи*).

## 2.2. Придјевске ријечи састављене од двије основе

А. И код придјевских ријечи састављених од двије основе најчешће се јавља композиција и комбинација композиције и суфиксације.

### 1) Именичка основа + придјев:

бог- (1): богомрски [3 употребе, ЛМ 192, 1539, 2092], слав- (1): славогласно [ЛМ 761].

2) Тип именичка основа + глаголска основа углавном представљају суфиксалне изведенице од именичко-глаголске везе:

*мир-* (2): *миродржни* [6 употреба, ЛМ 410, 1158, 1202, 1204, 1207, 1621], *мирогубни* [ЛМ 1327]; *слав-* (2): *славословни* [ЛМ 641], *савољубни* [2. употребе, ЛМ 1096, 1419], *трон-* (2): *тронодржни* [2 употребе, ЛМ 665, 1774], *трононосни* [ЛМ 742]; *живот-*: *животворни* [3 употребе, ЛМ 259, 2124, 2189], *труд-* (1): *трудољубни* [ЛМ 456]; *престол-*: *престолодржни* [2. употребе, ЛМ 435, 1028]; *бог-* (1): *богохулни* [2 употребе, ЛМ 1822, 2207], *смрт-* (1): *смртоносни* [ЛМ 1587]; *луч-* (1): *лучесипни* [ЛМ 1862]; *гром-* (1): *громоносни* [ЛМ 1852]; *труд-* (1): *трудољубни* [ЛМ 456]; *престол-*: *престолодржећи* [ЛМ 711] је састављено од Ио + глаголски прилог садашњи, транспозицијом је добијен придјев.

### 3) Придјевска основа + именичка основа:

*благ-* (2): *благородни* [5 употреба, ЛМ 1257, 1259, 1268, 1290, 1379], *благодрушни* [ЛМ 1001]; *слатко-* (1): *слаткогласни* [2 употребе, ЛМ 781, 995]; *кратко-* (1): *кратковидни* [ЛМ 1070]; *лако-* (1): *лаковјерни* [ЛМ 2006]; *равн-* (1): *равночини* [ЛМ 1221];

### 4) Именичка основа + именичка основа:

*брат-* (1): *бартоубиствени* [ЛМ 2156].

### 5) Прилог + именичка основа (придјев):

*мног-* (2): *многомилостив* [ЛМ 1248], *многочлава* [ЛМ 1709].

6) Придјевска основа/прилог + глаголска основа (творбена база синтагма прилог + глагол):

*благо-* (1): *благодатни* [3 употребе, ЛМ 358, 475, 650]; *мног-*: *многочбројне* [ЛМ 1709].

### 7) Замјеничка основа + придјев:

*све-* (1): *свеопшти* [ЛМ 1001].

### 7) Замјеничка основа + глаголска основа (партицип презент):

*све-* (1): *свемогући* [17 употреба, ЛМ 326, 750, 813, 914, 1208, 1244, 1264, 1305, 1515, 1547, 1553, 1617, 1838, 1877, 2058, 2111, 2173]

Б) Дериват са мотивном сложеницом у творбеној основи:

*корабљ-* (1): *корабљекрушни* [ЛМ 215], изведеница од сложенице *корабљокрушење*.

Забилежене су 32 придјева састављена од двије основе. Ио + Го, 17 (по двије су од: *мир-*, *миродржни* 4, *мирогубни* 1 = 5 употреба; *слав-*, *славословни*, *славољубни*; *трон-*, *тронодржни* 2, *трононосни* = 3 употребе; *престол-*, *престолодржећи*, *престолодржни*; од осталих по 1: *корабљ-*, *корабљекрушни*; *труд-*, *трудољубни*; *живот-*, *животворни*, 2 употребе; *бог-*, *богохулни*; *смрт-*, *смртоносни*; *луч-*, *лучесипни*; *гром-*, *громоносни*; *брат-*, *бартоубиствени*; *труд-*, *трудољубни*).

Најфреквентније су од *мир-* (5 употреба), а најфреквентнија придјевска ријеч састављена од двије основе је *миродржни* (4 употребе).

Потом слиједи тип По + Ио, 6 (двије од *благ-*, *благородни* 5, *благодушни* 1 = 6 употреба; од осталих основа по једна: *слатко-*, *слаткогласни* 2 употребе; *кратко-*, *кратковидни*; *лако-*, *лаковјерни*; *равн-*, *равночини*); Ио + По 1 (*бог-*: *богомрски* 3 употребе); Прилог + Ио 2 (од *много-*: *многомилостив*, *многоглагољив*); По/прилог + Го 2 (*благ-*: *благодатан*; *много-*: *многобројан*); Зо + придјев 2 и то од *све-* (*свеопшти* 1, *свевишњи*); Зо + партицип презента 1 (*свемогући*, 12 употреба).

Од придјевских сложеница најчешће су са *све-* у првом дијелу 3 (*свемогући* 17, *свевишњи* 1, *свеопшти* 1 = 20 употреба); са *благ-* 3 (*благородни* 4, *благодушни* 1, *благодатан* 1 = 6); и са *много-* такође 3 (*многомилостив*, *многоглав*, *многобројан*). Потом од *мир-* 2 (*миродржни* 4, *мирогубни* 1 = 5); *бог-* 2 (*богохулни* 1, *богомрски* 3 = 4); *слав-* 2 (*славословни*, *славољубни*); *трон-* 2 (*тронодржни* 2, *трононосни* 1 = 3); *престол-* 2 (*престолодржећи*, *престолодржни*). Од осталих су забилежени појединачни примјери: *корабљ-* (*корабљекрушни*), *труд-* (*трудољубни*), *живот-* (*животворни* 2), *смрт-* (*смртоносни*), *луч-* (*лучесипни*), *гром-* (*громоносни*), *брат-* (*бартоубиствени*), *труд-* (*трудољубни*).

2.3. Забилежена је једна глаголска сложеница: *бог-*, *боготворити* [ЛМ 528].

Словенски језици нијесу склони грађењу глаголских сложеница, веома су ријетке у оригиналним дјелима, како у староруским (Вялкина 1974: 156–195), тако и у старосрпским споменицима. Углавном представљају калкове са грчког (у преводима), при чему се често наспрам сложенице у грчком јавља друго рјешење у словенском (Грковић-Мејџор 2007: 407). И у савременом српском језику сложених глагола има веома

мало када се упореде са овим творбеним типом у другим, несловенским језицима (Белић 1931: 23, Николић 1972: 273). У грчком језику тип сложенца са глаголом у првом дијелу је развијен.

#### 2.4. Прилошке сложенце

1) Бројна основа + придјевска основа:

*једно-* (1), *једногласно* [2 употребе, ЛМ 1172, 1386].

2) Придјевска основа + именичка основа:

*стрм-* (1), *стрмоглав* [2 употребе, ЛМ 945, 1333].

#### 2.5. Замјенице састављене од двије основе

*све-* (1), *свеколик* [3 употребе, ЛМ 1781].

3. Од свих ријечи састављених од двије основе најфреквентније су оне са *све-* у првом дијелу, а најчешће су и употријебљене у *Лучи* (3 именичке, 3 придјевске, 1 замјеничка = 7): *Свемогући* (8 употребе), *свемогућство* (6), *Свевишњи* (4); *свемогући* (18), *свевишњи* (1), *свеопити* (1); *свеколик* (2), дакле употријебљене су 39 пута. Потом слиједе са *мир-* (5): *миродавац* (3), *миротворац*, *миросијатељ*; *миродржни* (4); *мирогубни* (1), 10 употреба; *бог-* (5): *богохуљеније* (1), *богословија* (1); *богохулни* (1), *богомрски* (3); *боготворити* (1) = 7; *благо-* (5): *благоутробије* (1), *блаоговјеније* (1); *благородни* (4), *благодушни* (1), *благодатан* (1) = 8.

И фреквентност ријечи састављених од двије основе са *све-*, *бог-*, *благ-* говори о оном што је тематски и садржајно доминаната *Луче*, што је њена суштина: Творац, космос, а сложенце од *благо-* представљају претежан тип у старословенском, и, уопште црквенословенском језику, у њеној семантици садржана је особена и најважнија врлина човјека, која је у складу са Божијом суштином (грчко *еухаристија* преводи се у старословенском са *благодарност*).

4. Готово сви примјери су са спојним вокалом -о- при чему то некад може бити и саставни дио првог дијела сложенце (богохуљеније, тјелодвиженије, сновидјење, корабљокрушење; миродавац, полководац; миросијатељ, добродјетељ; богословија; љубопитство; злоумишљеник; престолодржни; коловрат; слаткогласије; благоутробије, благоговјеније; злочестије; самодржавије; самовладац; слаткогласни, кратковидни, лаковјерни, равночини, миродржни, мирогубни, славословни, славољубни, трнодржни, трноносни, престолодржни, трудољубни, животворни, богохулни, смртоносни, громоносни, бартоубиствени, трудољубни, престолодржећи, богомрски, благородни, благодушни, слаткогласни, кратковидни, лаковјерни, равночини, многомилостив, многоглав, благодатан, многобројан, боготворити, једногласно, стрмоглав). *Са прегласом -е-, или је -е- саставни дио првог дијела су: војеначалник, корабљекрушни,*



*лучесипни, свевишњи, свемогућ, Свевишњи, свеопити, свеколик*. Дакле, најчешћи начин грађења сложеница јесте помоћу интерфикса, што, како се наводи у литератури, представља традиционални индоевропски начин слагања. Александар Белић сложенице дијели на двије групе, од којих је једна новија по постанку (настала срастањем), а друга старија (са спојним вокалом), тј. разликује „синтагматске спојеве новијег доба, у којима свака сложеница претставља део реченице, управо групу речи синтаксички (функцијом и значењем) повезане” и „сложенице синтагматске старијег доба или сложенице са спојним вокалом *o* (или *e*)” (Белић 2000:109).

5. Код именичких сложеница највише примјера је са суфиксом: *-није / -ње*: *богохуљеније, тјелодвиженије, сновидјење, корабљокрушење*; и *-ије*: *слаткогласије; благоутробије, благоговјеније; злочестије; самодржавије*.

Напоредо се употребљавају црквенословенски суфикси, које могу бити српскословенске и рускословенске/славеносрпске форме (*-није*) и форме српског народног језика (*-ње*), што је често зависило од потребе стиха (као и комбинације рускословенских и српских народних форми: *корабљокрушење*). Његош је користио богато и разноврсно српско језичко наслеђе: српскословенског, српског народног, рускословенског, славеносрпског, као и дијалекатско, за потребе свог књижевног стваралаштва (што се очитује и код употреба сложеница).<sup>6</sup>

И сложенице са суфиксом *-ије* (односно сложено-изведене ријечи) у РЊЈ се најчешће посматрају као рускословенски облици (тип *балгородије* и *благоутробије*, нпр.). Међутим, тај облик суфикса карактеристичан је и за српскословенски (заједничко је црквенословенско наслеђе, рецензије се овдје не разликују), иако су саме ријечи, односно њихова употреба, могле бити подржане руском редакцијом. Како налазимо код Маројевића, овдје је „требало поћи од обрнуте творбе карактеристичне за позајмљенице и за секундарну мотивацију и секундарно издвајање суфикса” (Маројевић 2016: 714).

Најчешће се, дакле, код именичких сложеница употребљавају суфикси на *-није, -ње, -ије*, који служе за исказивање апстрактне семантике, при том су најчешће црквенословенизми, што је условљено тематиком *Луче*.

<sup>6</sup> У РЊЈ (1983) се све црквенословенске форме углавном класификују као рускословенске, иако су оне најчешће идентичне у обје редакције (српској и руској) при чему је рускословенски могао подржати употребу ових форми.

Примјери са другим суфиксима су појединачни. У именичке спадају: *-тељ* (*миросијтељ, добродјетел*), *-ник* (*злоумишљеник, првопрестолник*), *-ац* (*миродавац, полководац, самовладац*); *-тељ* (*миросијател, добродјетел*); *-ија* (*богословија*); *-ство* (*љубопитство*); *-ник* (*злоумишљеник*); *-ни* (*престолодржни*); нулти суфикс (*коловрат*); потом наставак за грађење глаголског прилога садашњег времена *-ћи* (*свемогући, ово се може посматрати као — сраслица све и могући*); као и *-њи* (*Свевишњи, што се такође може посматрати као сраслица све + вишњи*).

Придјевски суфикси су углавном *-ни* (*-н-*): *миродржни, мирогубни, славословни, славољубни, трнодржни, трноносни, престолодржни, корабљекрушни, трудољубни, животворни, богохулни, смртоносни, лучесипни, громоносни, бартоубиствени, трудољубни, благородни, благодужни, слаткогласни, кратковидни, лаковјерни, равночини, благодатан, многобројан*. Остали примјери су појединачни: *-ски* (*богомрски*), *-ив* (*многомилостив*); *-ав* (*многоглав*).

6. Већина сложеница у РЊЈ оквалификована је као цркв.-рус., нпр: *миродавац, сновидјење, љубопитство, тјелодвиженије, полководац, злоумишљеник, корабљокрушење, добродјетел, војеначалник, злочестије, злоумишљеник, добродјетел, самодржавије, богомрски, славословни, славољубни, богохулни, бартоубиствени, корабљекрушни, благодужни, многомилостив, благодатан*. Мали је број ових сложеница које се не би уклапале и у српскословенски модел, или старословенски (и егзистирају као једнако присутне и у српској и у руској редакцији). Питање је шта је од овог могло послужити Његошу као основа. Један број је у РЊЈ описан као црквенословенизми: *богохуљеније, благоговјеније, слаткогласије, првопрестолник*, а мањи број као српскословенске форме: *благоутробије, трудољубни*. Дакле, мишљења смо да овдје није створен прави критеријум, већина од ових облика се могу оквалификовати као црквенословенске форме, без строге подјеле, за мали број се паралеле могу наћи у руском, а да се не могу уклопити у српскословенске форме, као: *корабљекрушни, корабљокрушење, полководац* јер се лексички ослањају на руски језик, али су адаптиране српском или суфиксом (*корабљокрушење*) или фонетски (што је утицало на форму суфикса: *полководац*). Дакле, овдје се може говорити о утицају и подршци рускословенског, али се форме углавном не могу само тако описати и класификовати.

Неке су у РЊЈ оквалификоване као кованице: *миродржни, престолодржећи, престолодржни, лучесипни*, или калкови: *миросијател, мирогубни*. Ни под једну од ових класификација нијесу уврштени: *богосло-*

вија, коловрат, самовладац, свемогући, Свемогући, свемогућство, Свевишњи, славогласно, животворни, трондржни, троносни, смртоносни, громосни, благородни, слаткогласни, кратковидни, лаковјерни, равнотини, многоглави, иако се многи од њих могу квалификовати као Његошеве кованице по већ постојећим моделима.

Дакле, Његош је користио богато наслеђе српског језика: старословенске, српкословенске, рускословенске и славеносрпске форме, често их преобликујући и према овим моделима творећи нове лексичке јединице.

7. У односу на остала књижевна остварења, Његош најчешће употребљава сложенице у *Лучи*. То је у складу и са прекупацијама (темом и мотивима) у *Лучи* у којој преовладава мисаоност, апстрактност, виши стил. У језику *Луче* је, иначе, највише је црквенословенских елемената, међу које спадају и сложенице (шире: двотематске ријечи), што је, опет, у складу са тематиком спјева, и сложенице су у великом броју дио црквенословенског наслеђа.

## ЛИТЕРАТУРА

Белић 1931: Александар Белић, *Српски језик (образовање речи — сложенице и суфикси)*. Београд, 1931.

Белић 2000: Александар Белић, *Савремени српскохрватски књижевни језик. Други део: Наука о грађењу речи у: Александар Белић, Изабрана дела 14*, Универзитетска предавања из савременог српскохрватског језика. Библиографија радова, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.

Вялкина 1996: Вялкина, Л. В., «Словообразовательная структура сложных слов в древнерусском языке XI–XIV вв.». *Лексикология и словообразование древнерусского языка*. Москва: Наука, стр. 156–195.

Грковић-Мелџор 2007: Јасмина Грковић-Мејџор, „Сложенице у роману Варлаам и Јосаф (Хил. 422)”. *Списи из историјске лингвистике*. Нови Сад — Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2007, стр. 397–412.

Грковић 2004: Милица Грковић, *Историјски пут српског именослова, у: Предавања из историје језика*, Филозофски факултет, Одсјек за српски језик и лингвистику, Нови Сад, 2004.

Ђуровић 2007: Сања Ђуровић, „О неким спорним примерима за модел комбиноване творбе речи у савременом српском језику”, *Српски језик и друштвене кретања*, Зборник радова са научног скупа одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу, Књига I, Крагујевац.

Клајн 2002: Иван Клајн, *Творба речи у савременом српском језику*. Део 1. Слагање и префиксација. Београд — Нови Сад: Завод за уџбенике и наставна средства — Институт за српски језик САНУ — Матица српска.

Кочев 1998: Иван Кочев — Емилија Кочева, Лиљана Домусчиева. «О народной основе словообразовательных моделей сложных существительных в староболгар-

ском языке». *X међународен конгрес на славистите*: резюмета на докладите, Софија, 1988, стр. 36.

МАРОЈЕВИЋ 2005: Радмило Маројевић, „Творба речи у савременом српском језику Ивана Клајна (1)”. *Српски језик*, број X/1–2, Научно друштво за неговање и проучавање српског језика. Студије српске и словенске. Серија I, VIII, Београд, стр. 685–781.

МАРОЈЕВИЋ 1998: Радмило Маројевић, *Лична имена у систему антропонимијских категорија прасловенског језика*, Српски језик, број 3/1–2, година III, Београд.

МАРОЈЕВИЋ 1984: Радмило Маројевић, *Словенски антропоними*, Ономатолошки прилози, књ. V, Београд.

МАРОЈЕВИЋ 2016: Радмило Маројевић, *Петар II Петровић Његош, Луча Микрокозма. Критичко издање*. Текстологија, редакција и коментар Радмило Маројевић, ЦИД Подгорица, Narodni muzej Crne Gore, Цетиње.

МЕПЕЛЕТ 1934: МЕПЕЛЕТ, А, *Le slave commun*. Paris: Librairie ancienne Honoré Champion, 347–378.

НИКОЛИЋ 1972–1973: Берислав Николић, „Основни принципи творбе у речи у савременом српскохрватском књижевном језику”. *Наш језик XIX*: св. 1, стр. 7–20; св. 2–3, стр. 142–154; св. 4–5 стр. 273–286.

ПЕТРУХИНА 2012: ПЕТРУХИНА, Елена В., «Использование словообразовательных ресурсов церковнославянского языка в современном русском языке». *Творба речи и њени ресурси у словенским језицима*. Зборник радова са четрнаесте међународне конференције Комисије за творбу речи при Међународном комитету слависта. Београд: Филолошки факултет.

РНЈ 1983: *Речник Његошева језика I и II*, уредник Михаило Стевановић, Вук Караџић — Народна књига — Обод — Просвета — САНУ — СКЗ — ЦАНУ, Београд — Цетиње — Подгорица.

СТЕВАНОВИЋ 1991: Михаило Стевановић, *Савремени српскохрватски језик I*, Научна књига, Београд.

СТАНОЈЧИЋ, ПОПОВИЋ 1999: Живојин Станојчић, Љубомир Поповић, *Граматика српског језика за I, II, III и IV разред средње школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1999.

ЦЕЈТЛИН 1973: ЦЕЈТЛИН, Р. М., «Характеристика лексических и словообразовательных средств старославянского языка». *Славянское языкознание*. VII међународный съезд славистов. Москва: Наука, стр. 414–434.

ЦЕЈТЛИН 1977: ЦЕЈТЛИН, Р. М. *Лексика старославянского языка*. Москва: Наука.

Елица СТОЯНОВИЧ

СЛОВА ОБРАЗОВАННЫЕ ИЗ ДВУХ ОСНОВ В ПОЭМЕ  
«ЛУЧА МИКРОКОЗМА» (ГРАММАТИЧЕСКИЙ,  
СЕМАНТИЧЕСКИЙ И СТИЛИСТИЧЕСКИЙ АСПЕКТЫ)

*Резюме*

В данной работе нами сделан анализ слов, образованных из двух основ (самая большая часть которых представляет собой сложные слова) в поэме «Луча микрокозма» П. П. Негоша. Анализ проведен на грамматическом, семантическом и стилистическом уровнях, потом мы исследовали происхождение данных слов у Негоша (и возможные влияния). Особое внимание мы уделили определению самого частотного способа словообразования, степени продуктивности определенных способов словообразования, степени продуктивности лексических элементов в первой части и стилистическому и функциональному аспекту во второй части работы. На основании проведенного анализа данного корпуса, нами сделан вывод, что Негош пользовался богатым наследием сербского языка: старославянские, сербославянские, русскославянские и славяносербские формы, часто их трансформируя на основании данных моделей и образуя новые лексические единицы. Если сравнить с другими литературными произведениями Негоша, то в поэме «Луча микрокозма», автор больше всего употреблял слова, образованные путем сложения. Данный факт соответствует предпочтениям автора (темам и мотивам) в поэме, в которой преобладают абстрактность, высокий стиль, философско-духовная тематика.

*Ключевые слова:* Сложение с суффиксацией, композиция, смешанный способ словообразования, сращения, транспозиция, деривация, продуктивность/мотивация, многогранная мотивация, лексический компонент, словообразовательные форманты, стилистический и функциональный аспекты, церковнославянизмы